
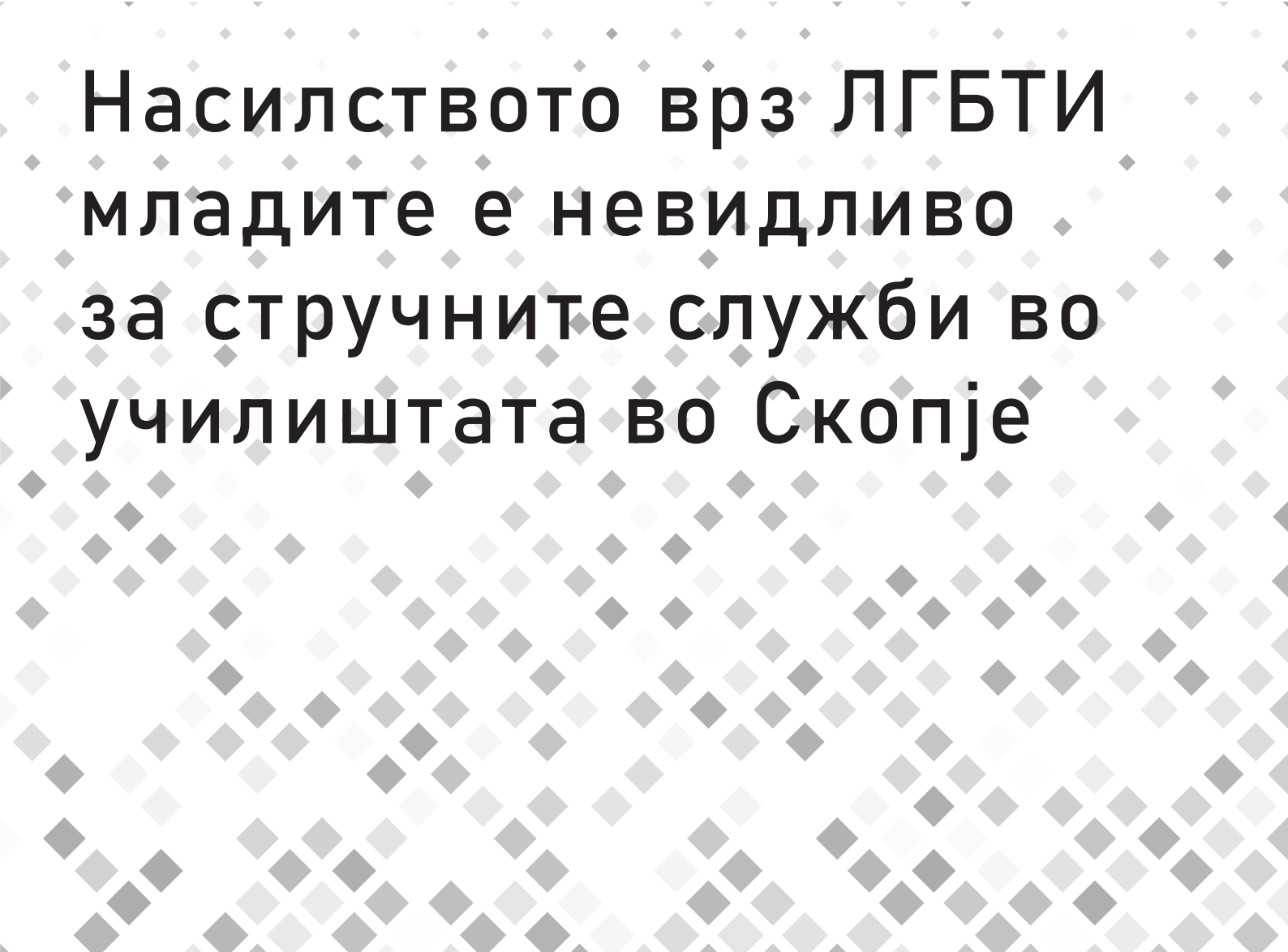

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

Насилството врз ЛГБТИ
младите е невидливо
за стручните служби во
училиштата во Скопје

Краткиот осврт дава преглед на состојбите во државата за тоа како училиштата се справуваат со врсничкото насилство меѓу младите, вклучително и врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет. Документот вклучува наоди од истражувањето кое ХЕРА го спроведе во текот на 2020 година во градот Скопје за перцепцијата на македонските средношколци за улогата на стручните служби во справувањето со меѓуврсничкото насилство.

Издавач:

ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување

Графички дизајн:

Гала Насева

Февруари, 2021 година

SEX & POLITIKK

ВОВЕД

Меѓуврсничкото насилство е една од најзастапените форми на насилство и виктимизација во училишните средини. И покрај тоа што се забележува глобален пад во застапеноста на меѓуврсничкото насилство, 32% или секој трет ученик пријавиле дека биле жртви на меѓуврсничко насилство од страна на нивните соученици.

Иако меѓуврсничкото насилство опаѓа и во Северна Македонија, ризикот од различни видови на насилство врз ЛГБТИ младите, во и надвор од домот е многу поголем. Бројни истражувања укажуваат дека во споредба со хетеросексуалните лица, тие се поизложени на меѓуврсничко насилство, особено во периодот на детството и адолесценцијата. ЛГБТИ младите се четири пати повеќе малтретирани отколку нивните хетеросексуални врсници, при што поголемо насилство е забележано врз момчињата, а овој тренд, општо, има тенденција на пораст и нормализирање. Дополнително, овие млади лица имаат помала врсничка поддршка и помалку другаруваат надвор од училиштето, за разлика од нивните хетеросексуални соученици.

Споредено со нив, ЛГБТИ младите исто така почесто страдаат од анксиозност и депресивни расположенија, се посклони кон изолација и исклучување, но и почесто размислуваат за самоубиство.

УЛОГАТА НА УЧИЛИШНИТЕ ПСИХОЛОЗИ ВО СПРЕЧУВАЊЕ НА МЕЃУВРСНИЧКОТО НАСИЛСТВО

Стручните служби во С. Македонија правно се признаени како педагошко-психолошка служба. Работата на оваа служба е уредена за Законот за Педагошката служба (ЗПС) од 2011 година, со последни измени од 2018 година, додека советувањето на учениците во средните училишта е уредено со Програмата за советување на учениците во средните училишта (ПСУС) од 2013 година.

ПСУС ги препознава различните облици на меѓуврсничко насилство (физичко, вербално, сексуално) и дава подетални и концизни упатства за советување на учениците, пред сè, од страна на училишните психолози кои се обврзани да го спроведуваат советувањето во мирна и дискретна просторија, со атмосфера на доверба, смиреност, сигурност, дискреција и почитување. Оттука, ПСУС предвидува две форми на советување на учениците – индивидуално и групно.

Во контекст на меѓуврсничкото насилство, постои Упатство за постапката за пријавување и заштита на ученик жртва на која било од формите на насилство, злоупотреба и занемарување, наменето за основните училишта. Упатството дава насоки за тоа како да се постапува во случаите на насилство над ученици/-чки, какви мерки да се преземат за заштита на жртвите на насилство, како и насоки за спроведување на активности за спречување на насилство.

Во нашата земја се забележани позитивни примери за справување со насилството во некои училишта кои имаат усвоено Протоколи и политики за намалување на насилството, како на пример, во гимназијата „Орце Николов“, која во

својата политика за намалување на насилството го препознава сексуалното насилство проследено со хомофобични коментари упатени од возрасните кон учениците и меѓу самите ученици.

Во однос на стручните служби, Комората на психолози на Македонија во својот Етички кодекс (2006) предвидува дека во својата професионална работа, психолозите не се впуштаат во решавање на неправична дискриминација (афирмативни акции или позитивна дискриминација) базирана на возраст, пол, родов идентитет, етничка припадност, религија, сексуална ориентација, телесни и ментални особини и социоекономски статус. Дотолку повеќе, ги обврзува психолозите да ги уважаваат овие разлики и им забранува да учествуваат во активности на други лица засновани на предрасуди и дискриминаторски односи, односно ги поттикнува да преземаат соодветни мерки за нивно спречување.

ЗА ЛГБТИ МЛАДИТЕ И МЕЃУВРСНИЧКОТО НАСИЛСТВО ВО СРЕДНИТЕ УЧИЛИШТА

И покрај тоа што ЛГБТИ младите во Северна Македонија повеќе го сакаат училиштето од своите хетеросексуални соученици, сепак тоа е една од „точките на застој и на големи нееднаквости, со лоши прогнози за иднината на ЛГБТИ младите“. Згора на тоа, хомофобијата и трансфобијата се исто така присутни и во наставните содржини кои изобилуваат со дискриминаторски содржини, попрецизно неточни и навредливи информации за ЛГБТИ лицата, како и со погрешни претстави за сексуалната ориентација и родовиот идентитет, неретко вкрстувајќи ги нетрадиционалните сексуалности и родови идентитети и изразувања во категории на болест, девијантно однесување итн. Дополнително, кај ЛГБТИ младите, покрај меѓуврсничко и семејното, се забележува и насилство од страна на учителите и стручните служби.

Не постојат многу достапни информации за справувањето на училиштата со меѓуврсничкото насилство, особено кога е во прашање работата на стручните служби, односно училишните психолози. Уште помалку е пишувано за положбата на ЛГБТИ младите и средношколците и за меѓуврсничкото насилство врз основа на сексуалната ориентација, родовиот идентитет и родовото изразување. Во ваквите случаи на насилство особено недостига увидот во односот на стручните служби.

Оттука, ХЕРА во текот на 2020 година спроведе истражување за перцепцијата на македонските средношколци за улогата на стручните служби, односно училишните психолози во справувањето со меѓуврсничкото насилство. Истражувањето се фокусира на средношколците од град Скопје, а дава и одреден осврт на справувањето на стручната служба со меѓуврсничкото насилство врз основа

на сексуалната ориентација, родовото изразување и родовиот идентитет.

Истражувањето се базира на мешана методологија – квантитативна и квалитативна. Преку анкетата (структуриран прашалник) беа опфатени 1.039 ученици од втора, трета и четврта година, запишани во три државни средни училишта на територија на Град Скопје (СУГС „Орце Николов“ -гимназиско; СУГС „Георги Димитров“ -мешано; и СУГС „Шаип Јусуф“ - стручно). Пополнувањето на анкетата беше организирано преку класните раководители на секој од класовите. Понатаму, за квалитативните цели од истражувањето, беа организирани и две фокус-групи со заинтересираните испитаници од претходно спроведениот електронски прашалник.

Беа поставени следниве главни истражувачки прашања:

„Што најчесто влијае врз формирањето на перцепциите на учениците за улогата на стручните служби во спречувањето и справувањето со меѓуврсничкото насилство?“

„Кои се дополнителните фактори кои влијаат врз учениците да (не) се обратат кај стручните служби за проблеми со меѓуврсничко насилство врз основа на сексуалната ориентација или родовиот идентитет?“

ЗАКЛУЧОЦИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

1. Кога станува збор за улогата на стручните служби во спречувањето и справувањето со меѓуврсничкото насилство, како и во случаите кога тоа е засновано на сексуалната ориентација и родовиот идентитет, стручните служби се перципираат низ призмата на училишната хиерархија, односно дека се во улога на надзор т.е. надредени, додека пак безбедносната димензија речиси и да не игра улога. Дополнително, перцепцијата за стручните служби е условена од искуствата во основното образование кадешто наставниот кадар и училишното раководство имаат поголема улога од стручните служби во справувањето со меѓуврсничкото насилство, упатувајќи на заклучокот дека стручниот кадар е засенет.

2. Перцепцијата за училишната средина е условена и од доживувањето на пријателствата во училиштето. За многумина училиштето претставува безбедно и среќно место, односно „излез“ од секојдневието токму поради добрите и блиски пријателства со соучениците. Сепак, не може а да не се избегне значењето на училишните групи кои влијаат врз перцепцијата за прифатеност и припадност во училиштето.

78% од средношколците никогаш не биле упатени на разговор кај психологот или педагогот затоа што покажувале знаци на насилство или биле потенцијална жртва на насилство (Анкета)

Речиси 37% од средношколците изјавуваат дека во нивните училишта се случило најмалку еднаш некој од нивните соученици да бил жртва на насилство поради сексуална определба или родов идентитет (Анкета)

„И јас сакам да кажам исто така, дека и јас сум била така малтретирана исто во основно како што кажа. Само што, освен вербално, нели тоа кога ќе згрешиш и сето тоа, имавме и проблеми, барем таква ни беше населбата, често пати имавме и физичко насилство, и јас бев, не често, ама, поретко бев јас за разлика од другите во таков вид на насилство...сега у средно си мислиш ќе ти се случат [мисли на случаи на насилство], иако приметив дека многу од децата од средно со кои што сум сега, не дека не се замараат, ама не ме напаѓаат толку како што ме напаѓаа порано...“ (од фокус-група со средношколци)

Речиси 45% од средношколците не знаат дека во нивните училишта постојат правила кои ги заштитуваат учениците од меѓуврсничко насилство (Анкета)

„Подобро ми беше [пред пандемијата] затоа што секој ден од неделата го поминував со тие што ме прават среќна, со моите пријатели и нели после секој час ќе гледаат колку и да ми беше лош часот, тука беа, ќе ги гушнев, ќе ме насмееја и тоа беше супер за нас...“ (од фокус-група со средношколци)

„Нели имаме како тие поткултури во коишто сите ние спаѓаме, некој повеќе, некој помалце. На пример, некои што играат видеоигрици спаѓаат во една поткултура, во една група, некои што играат, на пример фудбалери.. не знам, едно-друго, секој си има своја таа група...За влегување во тој круг, ако е подоцна дека е потешко, да дефинитивно, затоа што тој круг е веќе изграден...“ (од фокус-група со средношколци)

3. Според средношколците, наставниот кадар е малку запознаен и заинтересиран за проблемот со меѓуврсничкото насилство, односно не му посветува доволно внимание или му пристапува површно. Учениците ги перципираат стручните служби како „отсутни“ во нивниот живот во училиштето. Довербата кон нив е мала, а тоа се должи на сомневањата за нивна-та стручност, приватноста во разговорите, како и на доживувањето на стручните служби како метод на „казнување“ на „непослушните“ ученици.

4. Кога во фокусот се ставаат ЛГБТИ средношколците, евидентни се разликите во перцепциите за меѓуврсничкото насилство меѓу нив и хетеросексуалците. И покрај тоа што ЛГБТИ адолесцентите се под поголем ризик од насилство, меѓуврсничкото насилство врз основа на сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет е помалку препознаено од страна на самите ученици, но и на стручните служби и наставниот кадар.

Дури 57% од средношколците никогаш не присуствувале на некаков вид на предавање на темата меѓуврсничко насилство (Анкета)

9,8% од средношколците биле најмалку еднаш жртва на меѓуврсничко насилство (Анкета)

„[...] сакам да кажам дека професорите генерално, и педагошката и психолошката служба имаат според мене доста врзани раце [...] Затоа мислам дека може да прават повеќе, ама едноставно не прават, зошто не се збори кај нас толку многу за насилство вербално или било какво [...] и не се ни толку обучени што да прават, не знаат.“ (од фокус-група со средношколци)

„Искрено никогаш не сум го гледала како опција да се обратам кај психологот. Секогаш тие таквите проблеми што сум ги имала сум си ги решавала сама или пак тука биле најблиските[...] Никогаш не ми паднало на памет да се обратам кај психологот, бидејќи мислам дека нема како да ми помогне. Може ќе се искористи оној изговор „остави ги, уште се тинејџери, ќе им помине ова, ќе биде подобро...“ (од фокус-група со средношколци)

71% од средношколците никогаш не присуствувале на некаков вид на предавање на темата меѓуврсничко насилство врз основа на сексуалната определба и/или родовиот идентитет (Анкета)

53% од средношколците не знаат дека во нивните училишта постојат правила кои ги заштитуваат учениците од меѓуврсничко насилство врз основа на сексуалната определба или родовиот идентитет (Анкета)

„...кога деца се упатувале кај психолог за дали имале напад или било што такво околу психичко или ментално здравје, ќе му каже „ај напиј се вода, смири се, прекини да плачеш и иди на час“. Со тоа не се решава проблем... Буквално 90% од моите пријатели се членови на LGBTQ community и сите се како имаат потреба од психолог....сметам искрено дека школските психолози не се толку добри и немаат искуство толку многу..“ (од фокус-група со средношколци)

„...Па мислам дека да имаше пример некој соученик којшто е со различна сексуална ориентација или со родов идентитет, дека ќе имаше булинг од нивна страна, тоа сум 100% сигурна...“ (од фокус-група со средношколци)

„Да, според нејзиниот родов идентитет [зборува за другарка од друго училиште] и како се облечуваше, знам дека имаше многу проблеми... Ама лично во моето училиште немам видено дека било кој има такви проблеми, ваљда зошто дека не се ни збори нешто многу за тоа. Знаам дека е дискриминирано, зошто приметувам дека не го прифаќаат, ама не сум видела некој да збори јавно за тоа.“ (од фокус-група со средношколци)

„Па пример, во моето училиште има мислам соученици, што мислам дека се [ЛГБТИ] [...] и сум дошла во ситуации каде што сум разговарала со соученичка и била као, не знам, убијте ги, не заслужуваат да живеат...“ (од фокус-група со средношколци)

„...во класот што најмногу се дружиме има две девојчиња што се заедно... секој голем одмор, деца од тој клас ќе ми дојдеа и ќе ми речеа 'а тие лезбејките пак се лигавеа, вака-така' ... тој збор што го користеа за да ги нападат, демек као пред нас се 'лигават', тоа беше само изговор, ете што кажав, да ги дискриминираат, да ги навредат, само заради нивниот избор...“ (од фокус-група со средношколци)

ПРЕПОРАКИ ЗА БЕЗБЕДНОСТ НА ЛГБТИ МЛАДИТЕ ВО УЧИЛИШТАТА

Донесување на нов Закон за средно образование каде што јасно ќе се препознаат дискриминацијата и меѓуврсничкото насилство врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет;

Усвојување на дополнителни правила/протоколи во училиштата со кои ќе се препознаат дискриминацијата и меѓуврсничкото насилство врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет;

Креирање модул за наставниците во однос на меѓуврсничкото насилство со посебен фокус на насилството кон ЛГБТИ лицата;

Донесување на посебна политика и протокол за спречување и заштита од сите видови насилство, со особено внимание на сексуалната ориентација и родовиот идентитет;

Афирмација на стручните служби како препознаен член на училишната заедница кој има примарна улога во подобрувањето на училишната клима преку поттикнување на емпатични односи меѓу самите учениците, но и меѓу учениците и останатите членови на училиштето;

Физичко разделување на просториите на стручните служби од остатокот на училиштето со што би се гарантирале анонимноста и дискрецијата на индивидуалните советувања со учениците;

Подобрување на негативната сликата за стручните служби преку потенцирање на важноста на нивната советувачка и помагачка улога за сметка на нивното користење како метод на санкционирање;

Организирање на редовни предавања/обуки за меѓуврсничкото насилство врз основа на сексуалната ориентација и/или родовиот идентитет меѓу учениците, стручните служби и вработените;

Ревизија на сите учебници од аспект на родовите нееднаквости и дискриминација, со цел да се елиминираат сите хомофобични, трансфобични и дискриминаторски содржини;

Воведување на сеопфатното сексуално образование во сите степени на образование;

Обезбедување на инклузивен и партиципативен процес во вклучување на учениците, наставниците, стручните служби и родителите во креирањето на политики за борба против насилството врз ЛГБТИ лица во училиштата и во онлајн просторот;

Координација на образовните установи со центрите за социјална работа, здравствените установи, полицијата, локалната самоуправа, здруженијата и други засегнати страни во превенцијата и заштитата од меѓуврсничко насилство во училиштата и онлајн просторот.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Nansel, T. R. et al. (2001) 'Bullying Behaviors among US Youth: Prevalence and Association with Psychosocial Adjustment', JAMA: the journal of the American Medical Association, 285(16), pp. 2094–2100.

UNESCO (2019) Behind the numbers: ending school violence and bullying. Достапно на: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483>

Ќостарова-Унковска, Л. (2019) Нееднаквости во здравјето и правата на ЛГБТ- младите на 13 и 15 години во Северна Македонија. Коалиција МАРГИНИ.

Димитров, С. (2018) Трансродовото искуство: идентитети, тела, насилство и социјализација. Коалиција МАРГИНИ

Coalition Margins et al. (2020) Spotlight Report on the position of LGBTI persons in the Republic of North Macedonia. ERA – LGBTI Equal Rights Association for the Western Balkans and Turkey

Stojanovski, K. (2016) Discrimination, violence, and bullying based on sexual orientation and gender identity: research report. Уредено од К.Стојановски и А.Михајлов. Association for a critical approach to gender and sexuality Subversive Front